

SPANNING

NEE TEGEN ASSOCIATIEVERDRAG

UITGAVE VAN HET WETENSCHAPPELIJK BUREAU VAN DE SP

Verschijnt 11 keer per jaar, jaargang 18, nummer 3, maart 2016

NEE TEGEN ASSOCIATIEVERDRAG

Op 6 april aanstaande vindt het referendum plaats over het associatieverdrag van de EU met Oekraïne. De NEE-campagne van de SP draait inmiddels op volle toeren, maar anders dan bij het referendum over de Europese Grondwet in 2005, zit ook het JA-kamp niet stil. Buitenlandwoordvoerder Harry van Bommel vertelt hoe de campagne verloopt en gaat in op de kritiek en argumenten van voorstanders van het verdrag.

In Turkije dreigt de democratische rechtsstaat buitenspel te worden gezet door president Erdogan en de zijnen. De EU kijkt ondertussen liever weg van de mensenrechtenschendingen die door Erdogan en de Turkse staat worden begaan, want zij wil de vluchtelingenstroom vanuit Turkije naar Europa aan banden leggen. Spanning vroeg drie Turkije-kenners naar hun visie op de toenemende conflicten in Turkije en de gevolgen daarvan voor de regio.

Dat Bernie Sanders, die zichzelf een democratisch socialist noemt, het zo goed zou doen in de strijd om de presidentskandidatuur in de VS, mag best opmerkelijk genoemd worden. Volgens Alan Maass, redacteur van SocialistWorker.org, spreekt Sanders zoveel gewone mensen aan, omdat hij ze het gevoel geeft dat hij namens hen spreekt.

Onlangs vond de negende bijeenkomst van modern-linkse partijen in IJsland plaats, waarbij ook de SP aanwezig was. Belangrijke vraagstukken waren hoe een sociale uitweg te vinden uit de crisis en hoe vluchtelingen op een humane manier op te

vangen, terwijl er in Europa gebrek is aan banen, betaalbare woningen en essentiële voorzieningen. Hans van Heijningen doet verslag.

Op Curaçao en Sint Maarten houden criminelen de politiek in hun greep. Ronald van Raak stelt dat we daar hard tegen op moeten treden, want alleen dan hebben de mensen op de eilanden een kans op een betere toekomst.

Criminoloog Gwen van Eijk betoogt dat het hoog tijd wordt voor een hernieuwde discussie over de rol van sociaaleconomische status van verdachten en daders in strafrechtelijke beslissingen en mogelijke structurele bevoordeling en benadeling van sociale groepen in het strafrecht. Zij doet daartoe een eerste aanzet.

De rechtszaak die Amerikaanse chauffeurs van het taxibedrijf Uber hebben aangespannen vanwege de slechte arbeidsvoorwaarden zou volgens Mahir Alkaya wereldwijd wel eens gevolgen kunnen hebben voor opkomende bedrijven als Uber en de durfkapitalisten die er achter staan. Ook in Nederland.

Herman Beekers bespreekt tot slot *De Macht van de Megaonderneming*. In dit boek wordt niet alleen de macht van de grootste internationaal opererende bedrijven aan de kaak gesteld, maar worden ook alternatieven aangedragen.

Het volgende nummer van *Spanning* verschijnt in mei en zal in het teken staan van de campagne voor een publieke zorgverzekering.

INHOUD

- 3** HARRY VAN BOMMEL:
'SP ZEGT DRIE KEER NEE'
- 6** OORLOG EN REPRESSIE IN TURKIJE
- 9** 'ZIJN EIGEN PARTIJTOP IS VOOR SANDERS EEN GROTERE HINDERPAAL DAN TRUMP'
- 12** MODERN LINKS
- 14** KAPITAAL EN MAFFIA OP DE NEDERLANDSE ANTILLEN
- 16** SOCIAALECONOMISCHE ONGELIJKHEID EN HET STRAFRECHT
- 19** DE BEPROEVING VOOR DE ZOGENAAMDE 'DEECONOMIE'
- 20** DE MEGA-ONDERNEMING ONDER HET MES

COLOFON

Spanning wordt uitgegeven door het Wetenschappelijk Bureau van de SP. Een abonnement kost 12 euro per jaar voor SP-leden en 25 euro voor niet-leden. De betaling gaat per incasso.

Abonnementenadministratie

Snouckaertlaan 70
3811 MB Amersfoort

T (088) 243 55 40

E administratie@sp.nl

Redactieadres

Snouckaertlaan 70
3811 MB Amersfoort

T (088) 243 55 35

E spanning@sp.nl

Redactie

Tijmen Lucie

Hans van Heijningen

David Hollanders

Tekstredactie

Daniël de Jongh

Redactieraad

Tiny Kox

Ronald van Raak

Arjan Vliegthart

Basisontwerp

Thonik en BENG.biz

Vormgeving

Robert de Klerk

Gonnie Sluijs

Illustratie cover

Len Munnik

DE SP ZET ZICH IN VOOR MENSELIJKE WAARDIGHEID, GELIJKWAARDIGHEID EN SOLIDARITEIT

Tenzij anders vermeld, is op de inhoud van deze publicatie de Creative Commons Naamsvermelding-Niet Commercieel-GeenAfgelideWerken 3.0 Nederland licentie van toepassing. creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/nl

Aftrap van de campagne NEE is 3x beter op 12 maart in Amsterdam.

ASSOCIATIEVERDRAG OEKRAÏNE HARRY VAN BOMMEL: ‘SP ZEGT DRIE KEER NEE’

Tekst: Peter Sas en Hans van Heijningen Foto: Paul Peters

De SP voert de NEE-campagne tegen het associatieverdrag van de EU met Oekraïne aan, maar ook het JA-kamp zit niet stil. Tweede Kamerlid Harry van Bommel gaat in op de campagne, legt uit waarom voorstanders van het associatieverdrag veel actiever zijn dan bij het referendum over de Europese Grondwet in 2005 en weerlegt de argumenten en kritiek van het JA-kamp.

› **Hoe staat het met onze campagne tegen het associatieverdrag?**

‘Het gaat heel goed. Wij zijn dé partij die het nee onder de aandacht van alle Nederlanders brengt. Daarbij maken wij tevens duidelijk dat een nee tegen dit verdrag ook een nee is tegen de neoliberale politiek van Rutte, die in dit verdrag niet meer ziet dan ‘een normaal vrijhandelsverdrag’. We zitten nu op 800.000 flyers, 500.000 kranten en 60.000 affiches. De zeven

regionale scholingsbijeenkomsten die we over Oekraïne gehouden hebben, zijn goed bezocht. Bij sommige mensen was aanvankelijk twijfel over ons standpunt, maar daar hebben we heel open over kunnen spreken en ik denk dat we erin geslaagd zijn om iedereen binnen de partij te overtuigen van de noodzaak van onze NEE-campagne. Mijn verwachting is dat het in de dagen voor het referendum behoorlijk zal bruisen in Nederland, met activiteiten, debatten, discussies in de media, et cetera. Er is door de overheid 2 miljoen aan subsidies verstrekt aan tal van organisaties die campagne gaan voeren voor hetzij JA, hetzij NEE. Al die organisaties gaan zaaltjes huren, folders maken, spotjes maken, opiniestukken schrijven en nog veel meer. En wanneer twee partijen tegen elkaar gaan opboksen, krijg je vanzelf die broeierige sfeer in de samenleving, waardoor steeds meer mensen

bij het debat betrokken zullen raken. Daarom ben ik optimistisch over de opkomst bij het referendum. Ik denk toch wel dat 40 à 50 procent, misschien wel 60 procent van de mensen gaat stemmen. Dus de opkomst van 30 procent die minimaal nodig is om het referendum rechtsgeldig te laten zijn, daar maak ik me geen zorgen om.’

› **Het referendum leeft dus bij de mensen in het land?**

‘Ja, dat denk ik wel. Wij worden dagelijks bestookt met verzoeken om sprekers te leveren voor informatie- en debatavonden, zowel Kamerleden als regionale SP’ers. Het is duidelijk dat mensen veel vragen hebben bij het associatieverdrag. Is het inderdaad niet meer dan een handelsverdrag, zoals Rutte zegt? Of is het ook een politiek verdrag, zoals de SP zegt? Dergelijke vragen proberen wij te beantwoorden in onze flyers, in debatten, en ook op radio en tv. Voor

een deel van de mensen is dit ongetwijfeld een ver-van-mijn-bedshow. Maar veel andere mensen vertrouwen dit verdrag gewoonweg niet en willen het naadje van de kous weten. Zij weten heel goed dat Europa de afgelopen 10 jaar altijd een kwestie is geweest van méér, méér, méér. Mensen voelen aan hun water dat dit verdrag neerkomt op een uitbreiding van de invloedssfeer en de werkings-sfeer van de EU.

Oké, Oekraïne wordt geen echt EU-lid, maar het land wordt wel onderdeel van de gemeenschappelijke markt. En Nederland kan dan in Oekraïne misschien wel een hoop geld verdienen, maar hoe zit het vervolgens met de komst van Oekraïners naar Nederland, de effecten op de producten in onze winkels, de oplopende spanningen tussen Oost en West? Dat zijn dingen waar mensen zich zorgen over maken.'

› **Klopt het dat de voorstanders van dit verdrag veel actiever zijn dan de voorstanders van de Europese Grondwet waren in 2005?**

'Absoluut. In 2005 tijdens de aanloop naar het referendum over de Europese Grondwet waren er maar een paar Tweede Kamerleden die echt, zoals wij dat deden, op tournee gingen door het land om campagne te voeren. Nu is dat heel anders. Ongetwijfeld heeft men geleerd van het debacle van 2005. Men beseft heel goed dat het pro-Europa-kamp toen verloren heeft omdat men het referendum niet serieus nam. Zoals Zalm destijds op tv zei: "Folderen? Ik hou niet van folderen." Nu pakken de JA-partijen het heel anders aan. D66 bijvoorbeeld, heeft hier echt Kamerleden voor vrijgemaakt, de PvdA idem dito. Ook de VVD voert een intensieve JA-campagne. Een VVD-Kamerlid als Han ten Broeke kom je door het hele land tegen. Dus ja, onze tegenstanders zijn nu sterker dan in 2005. Maar gelukkig hebben wij daar van tevoren goed op geanticipeerd. Wij hebben als partij in een vroeg stadium gezegd dat we een team moeten hebben van voldoende landelijke sprekers, bestaande uit Eerste en Tweede Kamerleden en Europarlementariërs, die het kunnen opnemen tegen alle politieke zwaargewichten uit het JA-kamp. Verstandig is ook dat we besloten hebben om naast dat

landelijke team een wat groter team van regionale sprekers te organiseren die allemaal goed in staat zijn om ons standpunt op regionaal niveau uit te dragen. Dat alles maakt dat we nu goed voorbereid zijn om deze campagne te voeren, ondanks de veel sterkere tegenstand die we nu ondervinden.'

› **Heeft deze grote inzet van het JA-kamp ook te maken met de economische belangen achter het associatieverdrag?**

'Dat denk ik wel, ja. Kijk, de Europese Grondwet was een politiek-ideologische kwestie: welke kant gaan we op met Europa? Maar nu praten we vooral over financiële en economische belangen. Want voor de Europese kapitalisten valt er ontzettend veel te halen in Oekraïne. De industrie daar is verouderd en de staatssteun moet worden afgebouwd, dus de hele Oekraïense economie zal in elkaar donderen. De weinige bedrijven die dan overblijven koop je voor een habbekrats op, je doet een aantal slimme investeringen, en je hebt plotseling de hele markt in handen. Het is een walhalla voor durfkapitalisten. Oekraïne telt 45 miljoen inwoners. Dat zijn allemaal potentiële consumenten die straks een auto, een flatscreen, of een smartphone willen. De commerciële potentie van dit verdrag is dus enorm. Ik snap dan ook heel goed waarom iemand als George Soros twee ton in de JA-campagne heeft gestoken, want op termijn kan hij daar ontzettend veel aan verdienen.'

› **Het JA-kamp presenteert dit verdrag als niet meer dan een handelsverdrag: wij gaan onze producten daar verkopen; dat is toch goed voor ons, wat zeurt de SP nou?**

'In de eerste plaats hebben we een uitstekende economische samenwerking met landen als Noorwegen en Zwitserland – landen waar we geen politiek associatieverdrag mee gesloten hebben, maar waar we wel vrijhandel mee drijven. Dus als de voorstanders zeggen: we hebben het associatieverdrag nodig om handel met Oekraïne te kunnen drijven, dan is dat echt onzin. Bovendien, ik vind de voorstanders die alleen maar op het belang van vrijhandel wijzen, nogal lijken op John Cleese in Fawlty

Towers: "Don't mention the war!" Dat er een militair conflict gaande is in Oekraïne tussen pro-Europese en pro-Russische groepen, aangestoken door machtsbeluste oligarchen, dat wordt door het JA-kamp voor het gemak maar even onder het tapijt geveegd.'

› **Hoe kijk jij aan tegen het verwijt dat de SP haar ideaal van internationale solidariteit verkwanselt, omdat we niet solidair zouden zijn met de pro-Europese en pro-democratische jongerenbeweging die achter de Maidan-revolutie zat?**

'We moeten niet vergeten dat de verdeeldheid in Oekraïne niet op het Maidanplein zichtbaar werd. Op Maidan werd getoond wat de Europeanen graag wil zien, namelijk mensen – waaronder veel idealistische jongeren – die zich identificeren met Europa, met onze rechtsstaat en onze democratische waarden. Het is een zeer zichtbare groep, die gesteund wordt door ngo's zoals de Open Society Foundation van Soros. Maar waar veel minder aandacht voor is, is de rol die extreem-rechts en zelfs openlijk fascistische organisaties gespeeld hebben in de politieke omwenteling die daar vervolgens heeft plaatsgevonden. Ook hebben westerse media nauwelijks aandacht voor de opvattingen van miljoenen Oost-Oekraïners, die zich sterk verwant voelen met Rusland. We moeten niet uit het oog verliezen dat Oekraïne straks door het associatieverdrag in de invloedssfeer en werkingssfeer van de EU getrokken wordt. De etnische Russen in Oost-Oekraïne zullen daar grote problemen mee hebben. De verdeeldheid die er nu al is onder de Oekraïners zal daardoor zeker worden aangewakkerd.'

› **Het Associatieverdrag zal het militaire conflict in Oekraïne dus verder doen oplaaieren?**

'Daar ben ik wel bang voor, ja. Neem bijvoorbeeld de afspraken die vorig jaar gemaakt zijn in de Minsk-akkoorden, over meer zelfbestuur voor de pro-Russische regio's in Oekraïne. Die zullen straks helemaal niet meer nagekomen worden, als het associatieverdrag doorgaat. De Minsk-akkoorden waren juist bedoeld om de etnische Russen in Oost-Oekraïne het gevoel te geven dat ze niet gedomi-

Harry van Bommel is woordvoerder Buitenlandse Zaken namens de SP in de Tweede Kamer.

neerd worden door de Oekraïense nationalisten in Kiev. Als dat wegvalt, zal de onvrede onder de Oost-Oekraïners alleen maar toenemen. Er is weliswaar een wapenstilstand afgesproken, maar die wordt niet echt nageleefd. Ook aan de afgesproken terugtrekking van zware wapens, weg van de frontlinie, wordt niet voldaan, zeggen sommige bronnen. Dus wat gaat er dan straks gebeuren als het verdrag voor de volle 100 procent van kracht wordt? Het verdrag zal door de nationalisten in Kiev zeker gezien worden als een steun in de rug in hun strijd met de etnische Russen in Oost-Oekraïne. Dus, ja, het militaire conflict zal waarschijnlijk weer opblazen. En dat is niet alleen slecht voor Oekraïne, dat is ook slecht voor ons. Stabiliteit aan de buitengrenzen is van groot belang voor Europa en dus ook voor Nederland. Het is van groot belang dat we de spanningen tussen Rusland en Europa niet verder laten oplopen, want de wereld heeft Rusland nodig om te kunnen komen tot oplossingen in het Midden-Oosten. Europa heeft ook enorme belangen bij het gas dat uit Rusland komt. Het is volstrekt onverantwoord om lichtvaardig te denken over de relatie tussen Europa en Rusland. De voorstanders van het associatieverdrag spelen met vuur. Als wij via het associatieverdrag straks medeverantwoordelijk worden voor de stabiliteit in Oekraïne, dan zal onze krijgsmacht daar oefeningen

gaan doen en op de een of andere manier betrokken worden bij grensbewaking of conflictbeheersing. Dus als het militaire conflict verder uit de hand loopt, dan is het niet uit te sluiten dat Nederland daar op enig moment bij betrokken zal raken.'

› **Voorstanders van het associatieverdrag zeggen vaak dat het verdrag ook nodig is om de corruptie in Oekraïne goed te kunnen bestrijden...**

'Voor corruptiebestrijding heeft Oekraïne inderdaad internationale hulp nodig, maar daar hoeven we dit associatieverdrag niet voor af te sluiten. Want dat doen we immers ook al in andere landen waar we geen associatieverdrag mee hebben. Je moet dan de rechterlijke macht, vakbondsleiders en de belastingdienst trainen. Dat is een proces van jaren. In het associatieverdrag zijn wel anticorruptie-bepalingen opgenomen, maar daarmee heb je de corruptie nog niet daadwerkelijk aangepakt. Integendeel zelfs. Als de EU straks allerlei fondsen beschikbaar gaat stellen voor Oekraïne, dan lok je de corruptie nog verder uit. Kijk maar naar de Oost-Europese lidstaten die er recent zijn bijgekomen, zoals Roemenië, Bulgarije en Hongarije. Dus de voorstanders van het associatieverdrag kunnen wel zeggen dat we de corruptie in Oekraïne moeten aanpakken en dat we daar welvaart moeten brengen, maar het is zeker niet gezegd dat we dat met zo'n verdrag ook echt zullen bereiken. Europa is geen wondermiddel waarmee je een land opeens democratisch en welarend kunt maken. Dat is echt een mythe.'

› **Wat vind je van het verwijt dat wij Poetin steunen door tegen het associatieverdrag te zijn, aangezien Poetin ook tegen dat verdrag is?**

'Dat is natuurlijk onzin. Het is absurd om te denken dat wij vóór dit verdrag moeten zijn, omdat Poetin tegen is. Wij maken onze *eigen* analyse van de gevaren van het verdrag. Onderdeel van die analyse is onze inschatting dat het associatieverdrag de spanningen in Oekraïne en tussen Oost en West onverantwoord hoog zal laten oplopen. Wij nemen dat standpunt niet in omdat wij Poetin een plezier willen doen, dat is onze eigen afweging. Bovendien, ik denk dat je Poetin juist een plezier doet door dit

verdrag wél af te sluiten. Want daardoor zal Oost-Oekraïne uiteindelijk verloren gaan voor Oekraïne. Door het verdrag zal het conflict in Oekraïne verder opblazen, en als het dan al te bloedig wordt zal Poetin tegen de etnische Russen in Oost-Oekraïne zeggen: wij beschermen jullie wel, want jullie zijn ons broederfolk. Vervolgens houden ze daar een referendum waarin de Oost-Oekraïners zich uitspreken voor onafhankelijkheid en dan sluiten ze zich aan bij Rusland. Zo is dat ook met de Krim gegaan. Kortom, juist door het associatieverdrag geef je Poetin heel gemakkelijk de kans om Oost-Oekraïne in te lijven.'

› **In de Nederlandse media verschijnen regelmatig West-Oekraïners die de SP verwijten dat wij Oekraïne in de steek laten. Hoe kijk jij daar tegenaan?**

'Een meerderheid van de Oekraïners in Nederland is afkomstig uit het westen van het land en is sterk Europees georiënteerd. Maar het Oekraïense geluid dat wij hier in de media te horen krijgen, is zeker niet representatief voor de mening van alle Oekraïners in Nederland. Uit eigen ervaring ben ik erachter gekomen dat Oekraïense tegenstanders van het verdrag hier in Nederland te maken hebben met intimidatie. Nederlandse Oekraïners die zich publiekelijk tegen het verdrag uitspreken, worden soms aangesproken door extreem-rechtse Oekraïense nationalist: 'We houden je in de gaten, we weten waar je woont...'. Veel Nederlandse Oekraïners durven zich daardoor niet echt uit te spreken, vaak ook omdat zij nog familie in Oekraïne hebben wonen of daar zelf nog naar terug willen. Kijk, Oekraïne is een land waar je gewoon in de gevangenis gegooid wordt als je bijvoorbeeld zegt dat de president corrupt is. Daarom ben ik zo blij met al die Oekraïners die zich toch bij de SP hebben gemeld en die ons standpunt openlijk steunen. Dat zijn moedige mensen. En dan heb ik het over Oekraïners uit alle delen van het land, niet alleen uit Oost-Oekraïne. Overigens zijn het niet alleen Oekraïense Nederlanders die geïntimideerd worden. Ik ken ook een aantal Nederlanders die bedreigd zijn omdat zij campagnevoeren tegen het verdrag.'

OORLOG EN REPRESSIE IN TURKIJE

Tekst: Tijmen Lucie Foto: Corbis / Hollandse Hoogte©

Het Turks-Koerdische conflict escaleert verder en de Turkse staat en president Erdogan maken zich schuldig aan grove mensenrechtenschendingen. Ondertussen probeert de EU Turkije te vriend te houden vanwege de vluchtelingenstroom naar Europa. Drie Turkije-kenners geven hun inschatting van het verloop van het Turks-Koerdische conflict en de gevolgen voor de regio.

› **Waarom is het bijna-akkoord van ruim een jaar geleden tussen de Turkse staat en de Koerdische Arbeiderspartij PKK op niets uitgelopen en wie is daarvoor verantwoordelijk?**

Joost Jongerden: ‘Het proces naar een vreedzame oplossing van de Koerdische kwestie is denk ik onder invloed van twee ontwikkelingen ontspoord. Ten eerste de ontwikkelingen in Syrië, en meer in het bijzonder Rojava (waar de Koerden samen met andere bevolkingsgroepen een democratisch bestuur hebben gevormd) en de mislukte poging van IS om Kobani, een stad aan de grens met Turkije, in te nemen in het najaar van 2014. Uiteindelijk slaagden de gewapende Koerdische eenheden, YPG/YPJ, erin om met luchtsteun van de Verenigde Staten IS een gevoelige nederlaag toe te brengen, die leidde tot de bevrijding van Kobani in januari 2015. Turkije zag in deze overwinning een bedreiging voor haar eigen interne veiligheid. Ten tweede het succes van de linkse en pro-Koerdische HDP bij de verkiezingen in juni 2015. Wat niemand eerder voor mogelijk had gehouden, gebeurde: de HDP haalde met 13 procent van stemmen ruim de kiesdrempel van 10 procent. Als gevolg van dit succes verloor de AKP (de conservatief-islamitische partij van president Erdogan) de absolute meerderheid in het parlement, na 10 jaar aan de macht te zijn geweest. Dit heeft de AKP ten zeerste verontrust. Daarbij moeten we ons realiseren dat de AKP, door haar absolute meerder-

heid, allerlei rechtszaken tegen haar in verband met corruptie heeft weten te blokkeren. Voor de AKP staat er dus veel op het spel.

Het militaire succes van de Koerden in Syrië en het politieke succes van de Koerden in Turkije leidden ertoe dat Turkije zich heeft teruggetrokken uit het vredesproces. Vanwege haar politieke verlies, heeft de AKP teruggegrepen op de oude veiligheids-politiek. Dit ging gepaard met militarisering en grootschalige bombardementen op PKK-bases, maar ook tot militaire operaties in Koerdische steden in Turkije.’

Guido van Leemput: ‘Daar zou ik nog de redding van de yezidi-bevolking van de bergprovincie Sinjar in Irak in de zomer van 2014 aan toe willen voegen, want daarmee verwierven de Koerdische strijders van PKK/YPG veel sympathie in de westerse wereld. De in 2013 begonnen vredesbesprekingen met de PKK leidden tot niets behalve strategische versterkingen van de Koerdische zaak, waarmee de Koerden een sleutel kregen in de beslissingen van de Turkse staat. Erdogans plannen voor een presidentieel systeem werden hierdoor doorkruist. Erdogan, die erop had gerekend dat Koerdische stemmen voor zijn AKP de vereiste meerderheid voor een presidentieel systeem zouden hebben opgeleverd, zag alle kansen hierop verdwijnen.

Erdogan en premier Davutoglu besloten daarop de macht van de Koerdische beweging in Turkije te breken. Eerst via nieuwe verkiezingen, wat mislukte, omdat de HDP in november 2015 wederom ruim 10 procent van de stemmen haalde. Daarna is een burgeroorlog uitgebroken, die tot nog toe beperkt is tot enkele Koerdische steden, maar daar wel verwoestende effecten heeft.’

Nuri Karabulut: ‘U zegt: het bijna-akkoord. Naar mijn mening is daar geen sprake van geweest. Gedurende twee jaar waren er geen gevechten tussen de PKK en de Turkse staat. Zeker in het begin was er veel hoop

dat de besprekingen tot een goede afloop zouden leiden. Dat was althans de wens onder brede lagen van de Turkse bevolking. De Turkse staat en de AKP-regering waren echter niet van zins om het conflict daadwerkelijk op te lossen, ondanks de verwachtingen die ze gewekt hadden.

Ze hadden ervoor kunnen kiezen om de Koerden net als in Rojava zelfbeschikkingsrecht te geven, maar uiteindelijk zijn ze weer teruggevallen op de oude methode van oorlog en onderdrukking.’

› **De Turkse staat voert nu een binnenlandse oorlog in het zuidoosten en voert tegelijkertijd acties uit tegen YPG in Noord-Syrië? Is daarmee sprake van een regionalisering en escalatie van de oorlog en zal Turkije steeds meer betrokken raken bij het strijdgewoel of kan het geweld beteugeld worden?**

Jongerden: ‘In de oorlog in Syrië komen verschillende partijen en belangen bij elkaar. Turkije, maar ook Qatar en Saoedi-Arabië hebben vanaf het begin een grote rol gespeeld in het proces van militarisering van de protesten tegen het regime. Turkije heeft daarbij ook actieve steun gegeven aan uiteenlopende jihadistische groepen die actief zijn in Syrië. Deze groepen zijn door Turkije niet alleen gebruikt tegen het regime, maar ook tegen de Koerden. Turkije is vanaf 2011, 2012 actief betrokken, maar de mogelijkheden om direct of indirect te interveniëren zijn beperkt. Na het neerhalen van een Russisch gevechtsvliegtuig hebben de Russen in het noordwesten feitelijk een no-fly-zone ingesteld. In het gebied hebben door Turkije gesteunde groepen de laatste maanden grote verliezen geleden, zonder dat Turkije iets kon doen. De Amerikanen lijken weinig te zien in een door Erdogan gewenste directe interventie van Turkije in Syrië, en ondertussen is ook de druk opgevoerd om alle aanvoerroutes vanuit Turkije naar jihadisten af te snijden. Militairen in Turkije lijken ook niet enthousiast over een interventie. Echter, Erdogan zit in het nauw en

6 maart 2016. Demonstratie in Londen tegen de Turkse repressie van de Koerden in zuidoost-Turkije.

lijkt vastbesloten iets te doen. Dat maakt hem onvoorspelbaar.’

Karabulut: ‘Het Turkse leger doet er alles aan om het verzet van de Koerdische beweging te breken. Bij eventuele nieuwe besprekingen, waar het voorlopig niet naar uitziert, is het makkelijker te onderhandelen met een verzwakte gesprekspartner dan met een sterke. Vandaar dat het Turkse leger zeer actief is in gebieden waar de Koerdische beweging het sterkst is. De Turkse staat voert inderdaad ook militaire acties uit tegen YPG. Turkije wil namelijk niet dat de Koerden in Syrië een status hebben, want dat zou een slecht voorbeeld zijn voor de eigen Koerden. Gezien deze Turkse oorlogshandelingen in Syrië is de kans dat het conflict verder escaleert dus reëel aanwezig.’

› **Hoe reëel schat je de kans in dat er een Koerdische exodus richting Europa op gang komt als gevolg van het oorlogsgeweld en de repressie?** Van Leemput: ‘Dat is afhankelijk van het verloop van de politieke en/of militaire ontwikkelingen. Als een politieke overeenkomst kan worden bereikt, dan kan deze angst vervallen. Als er dit voorjaar een grootschalige burgeroorlog wordt uitgevochten dan hangt het af van het verloop van de strijd. Bij vergelijkbare oorlogshandelingen in de jaren negentig, van 1993 tot 1999, vluchtten de meeste Koerden

vanuit de provincie naar de grote steden in het westen van Turkije. Als dit scenario zich herhaalt lijkt me het risico van een zelfstandige massale stroom van vluchtelingen naar Europa niet heel groot.

Het zal er wel voor zorgen dat de spanningen in Europa tussen Koerdische en Turks-nationalistische stromingen zullen toenemen. De eerste tekenen daarvan zijn al zichtbaar. Kamerlid Kuzu, van de groep Kuzu/Öztürk, heeft al in het openbaar de kant gekozen van Erdogan. In dit scenario worden NAVO en EU onder serieuze druk gezet.

Als een burgeroorlog overslaat naar West-Turkse steden, bestaat de kans dat ook West-Europa wordt meegeleurd in het conflict, omdat Koerdische en Turks-nationalistische groepen hier tegenover elkaar komen te staan. De EU en zeker de NAVO staan dan voor een existentiële crisis. Ook de verhoudingen met Rusland zullen dan onder grote druk komen te staan.’

› **Hoe schat je de politieke verhoudingen binnen Turkije in? Zal de confrontatie tussen Erdogan en de HDP de komende tijd verder oplopen? Hoe zullen andere politieke krachten in Turkije zich opstellen; als aanhangwagens van de AKP van Erdogan of onafhankelijk?**

Jongerden: ‘Terugkijkend op de

afgelopen negen maanden zien we een continue escalatie en er lijkt voorlopig geen einde aan te komen. Erdogan is op oorlogspad en niets ontziend. Ten aanzien van Syrië is zijn handelingsvrijheid beperkt, maar intern lijkt hij voorlopig de vrije hand te krijgen van de internationale gemeenschap. Terwijl de HDP probeert politieke oppositie te voeren, plaatst Erdogan de partij, het kader en de activisten in de hoek van de terreur. De andere politieke partijen, de seculier-nationalistische CHP en de ultranationalistische MHP, zijn vleugellam. Alleen vanuit het juridisch apparaat komt er af en toe tegenwind. Zo verklaarde een beroepsgroep van rechters en openbaar aanklagers de maatregelen die de regering neemt deels illegaal. Het Constitutioneel Hof heeft Erdogan ook op de vingers getikt. Maar Erdogan zegt zich hier niets van aan te trekken.’

Karabulut: ‘De AKP-regering en Erdogan tonen geen enkel respect voor de wet. Niet alleen tegen de HDP, maar ook tegen de oppositie in het westen treedt de AKP hard en onrechtmatig op. Tegen de academici die onlangs opriepen om een einde te maken aan de oorlog, is een hetze gestart. Ze zijn als landverraders en ondersteuners van een terroristische organisatie bestempeld. Hun huizen werden bestormd en zij werden meegenomen voor ondervraging. Sommigen zijn zelfs op non-actief gesteld.

Inwoners in Artvin-Cerrattepe aan de Zwarte Zee die protesteerden tegen het feit dat hun land, water en lucht vervuild werden en Renault-arbeiders in Bursa die voor meer loon het werk neerlegden, kregen te maken met bruto politiegeweld.

Vrouwen in het westen van het land die onlangs in het kader van de Internationale Vrouwendag de straat opgingen voor gelijke rechten en tegen het geweld, overkwam hetzelfde. Kritische media, zoals de krant Zaman, worden monddood gemaakt. Kortom: AKP duldt geen enkele oppositie. Elk kritisch geluid wordt met geweld beantwoord. Door staatsterreur en polarisatie trachten de Turkse staat en AKP hun doelen te bereiken. Dat heeft tot gevolg dat de oppositie in het westen van Turkije zich een tijd koest heeft gehouden. Uit

de bovenstaande voorbeelden zien we echter dat deze luwte langzamerhand plaatsmaakt voor meer verzet. Als al deze verzetshaarden hun krachten weten te bundelen zal het lot van het land in positieve zin veranderen.'

› **Hoe groot zijn de risico's van een escalatie van de spanningen tussen Turkije en Rusland? Is er sprake van reëel oorlogsgevaar of is er sprake van oorlogsretoriek voor de bühne?**

Jongerden: 'Er is zeker sprake van reëel oorlogsgevaar. De spanning is hoog opgelopen en een nieuw incident kan een kettingreactie tot gevolg hebben.'

Karabulut: 'Je kunt het nooit helemaal met zekerheid zeggen, maar persoonlijk denk ik niet dat het zover zal komen. Zo'n confrontatie zal verstrekende (inter)nationale gevolgen hebben. Turkije zal dat niet aandurven, maar zal het conflict wel voor binnenlandse doeleinden blijven gebruiken.'

Van Leemput: 'Ja, er wordt gespeeld met de internationale vrede door Rusland en Turkije. Het is duidelijk dat Rusland strategische winst boekt nu het sinds september aan de oorlog in Syrië deelneemt. De Turkse positie is tegelijkertijd verzwakt. Het ligt in de lijn der verwachting dat Rusland eventuele offensieve plannen van de PKK niet per se zal remmen. Of daarover (diepgaand) overleg bestaat tussen de PKK en Rusland is mij niet bekend.'

› **Wat zullen de gevolgen voor Europa zijn wanneer Turkije volhardt in haar weigering om de vluchtelingenstroom richting Griekenland te reguleren?**

Jongerden: 'Turkije maakt gebruik van het onvermogen en de onwil van de EU het vluchtelingenvraagstuk gezamenlijk op te pakken en op te lossen. Wat we nu zien is dat de EU en regeringsleiders Erdogan met een fluwelen handschoen aanpakken. In de hoop dat hij de grenzen afsluit. Maar ze geven hem zo de ruimte om nieuwe vluchtelingenstromen te creëren, met zijn destructieve Koerden-politiek, maar ook met zijn destructieve Syrië-politiek. De EU is medeschuldig aan de chaos die er is ontstaan en voor de escalatie die nu in Turkije plaatsvindt. De EU probeert de rook te bestrijden, maar negeert het vuur. Bij militaire operaties in het zuidoosten van Turkije zijn burgers levend verbrand. Waarom horen we hier niemand over? En als de EU terugkeer zo belangrijk vindt, waarom heeft die, een jaar na de bevrijding van Kobani, nog niets gedaan om de wederopbouw van Kobani mogelijk te maken? De EU roept de crisis over zichzelf af. Ik vrees dat er, met de populistische en kortzichtige politici die het nu voor het zeggen hebben, op korte termijn ook geen oplossing komt.'

Karabulut: 'Turkije gebruikt de vluchtelingenkwestie als politiek wapen tegen de EU. Maar de EU meet ook met twee maten. Zij zwijgt immers vanwege de vluchtelingenstroom over de mensenrechtenschendingen in Turkije. Daarmee is de EU medeplich-

tig aan de oorlog tegen de Koerden en aan andere schendingen van mensenrechten en vrijheden door de Turkse staat. Door deze houding voelen de Turkse staat en president Erdogan zich gesterkt om onverminderd door te gaan met hun politiek van geweld en repressie tegen de eigen bevolking.'

Van Leemput: 'Turkije zal doorreizende vluchtelingen laten gaan als dat beter uitkomt. Plannen voor zogenaamde vluchtelingen-hubs en -koloniën in Syrië lijken me kansloos. Die dateren al van vorig jaar en hebben tot niets geleid. Tijdelijke afspraken over een gecontroleerde stop of ruil van vluchtelingen hebben wel kans van slagen, maar zijn afhankelijk van de onderlinge machtsverhoudingen. Om te voorkomen dat er meer vluchtelingen vanuit Turkije naar Europa komen, zijn een staakt-het-vuren en een vredesovereenkomst in Syrië van het grootste belang. Dan kunnen vluchtelingen terug naar Syrië. Hetzelfde geldt voor Turkije. Daar ligt dan ook een taak voor de EU en Europees links, waaronder de SP, om de Turkse regering te dwingen om een politieke overeenkomst met de Koerden te sluiten.

Als de EU daadwerkelijk wat wil doen aan de vluchtelingenstroom, dan zal zij moeten stoppen met het steunen van militaire operaties in het Midden-Oosten. Deze hebben immers niet gezorgd voor de beloofde vrede en veiligheid in de regio, maar juist voor dood en verderf en voor miljoenen mensen die huis en haard hebben moeten verlaten.'

Joost Jongerden is als socioloog verbonden aan de Universiteit Wageningen. Zijn onderzoek richt zich voornamelijk op Turkije en Koerdistan.

Foto: Archief Joost Jongerden©

Nuri Karabulut is voorzitter van de Federatie van Democratische Verenigingen van Arbeiders uit Turkije in Nederland (DIDF).

Foto: Archief Nuri Karabulut©

Guido van Leemput is actief voor Kurds & Friends Nederland, maar spreekt in dit interview op persoonlijke titel.

Foto: Archief Guido van Leemput©

‘ZIJN EIGEN PARTIJTOP IS VOOR SANDERS EEN GROTERE HINDERPAAL DAN TRUMP’

Tekst: Tijmen Lucie en Daniël de Jongh Foto: flickr / Phil Roeder CC Afbeeldingen: berniesanders.com

Dat iemand die zichzelf socialist durft te noemen hoge ogen zou kunnen gooien in de race om de presidentskandidatuur, leek in de Verenigde Staten lang ondenkbaar. Alan Maass (redacteur van SocialistWorker.org): ‘Anders dan de doorsnee Amerikaanse politicus spreekt Bernie Sanders niet in ingestudeerde oneliners. Hij zegt wat hij denkt en miljoenen mensen blijken het gevoel te hebben dat hij namens hen spreekt.’

› Hoe verklaart u de opmars van Bernie Sanders?

‘De onvoorstelbare steun die Bernie Sanders heeft weten te krijgen tijdens zijn campagne om presidentskandidaat te worden voor de Democratische Partij is een van de signalen dat de VS politiek radicaliseert en polariseert sinds de economische crisis van 2007, 2008. Iets vergelijkbaars zien we in andere landen – denk aan de opkomst van modern linkse partijen als Syriza in Griekenland en Podemos in Spanje of aan de pro-democratische protesten

van de Arabische Lente. Uit dezelfde bron zijn ook tegengestelde politieke ontwikkelingen voortgekomen. Dat is de andere kant van de polarisering: de groei van de steun bij verkiezingen en onder de mensen voor rechts populisme in Europa is daar een voorbeeld van.

In de VS hebben we de opstand in Wisconsin gehad, met de massale bezetting van het parlamentsgebouw tegen de frontale aanval van de Republikeinen op de arbeidsrechten; de Occupy-beweging, die begon op

Wall Street en zich vanuit New York over het hele land verspreidde en de notie van de 1 versus 99 % gemeengoed maakte; en recent nog de 'Black Lives Matter'-protesten tegen het politiegeweld, waarmee alle facetten van het racisme in de VS in de schijnwerpers zijn gezet: niet alleen het gewelddadig optreden vanuit de overheid, maar ook de ongelijkheid als het gaat om banen, bezit, onderwijs, huisvesting et cetera.

In die context is het succes van Sanders' campagne te plaatsen – vooral het gevoel van Occupy Wall Street dat economische en politieke machthebbers onder één hoedje spelen, is hier van belang. Alleen vindt deze uiting van de radicalisering wel plaats binnen de grenzen van het tweepartijstelsel – Sanders heeft ervoor gekozen om mee te doen aan de presidents-voorverkiezingen binnen de status quo van twee door het internationaal bedrijfsleven gedomineerde partijen.

Zelf is Sanders wel een unieke verschijning in de Amerikaanse politiek. Totdat hij besloot om voor het presidentschap te gaan, weigerde hij om lid te worden van een van de twee grote partijen, al trok hij meestal gezamenlijk op met de Democraten. Hij wordt beschouwd als iemand die zich niet laat corrumperen. Overal waar je komt zie je Sanders' bumperstickers met de tekst: 'De miljardairs kunnen Bernie niet kopen.' Hij doet ook niet mee aan de gewoonte van doorsnee politici om te spreken in ingestudeerde oneliners. Hij zegt wat hij denkt en miljoenen mensen blijken het gevoel hebben dat hij namens hen spreekt. Er is immers niemand anders binnen het heersende politieke speelveld die zo vastberaden spreekt over het splitsen van de grote banken, wijzigen van het rampzalige Amerikaanse zorgstelsel, scheppen van meer echte banen, tegengaan van milieurampen en ga zo maar door. En trouwens, dat 'niemand anders' slaat ook op de politieke leiding van de Democratische Partij waarvoor Sanders wil uitkomen.'

› **Vertegenwoordigt hij een bredere sociale beweging?**

'In zekere zin wel, ja. Vanwege alles wat ik net zei: Sanders spreekt namens de miljoenen mensen die na de crisis buiten de boot zijn gevallen omdat het

herstel alleen voor de rijken gold. Maar die vereenzelviging met Sanders is – zelfs met het toenemend aantal mensen dat de term 'socialistisch' omarmt omdat Bernie dat zegt te zijn – heel diffuus en totaal ongeorganiseerd. Ik ben daarom geneigd te zeggen dat de campagne van Sanders links een mogelijkheid verschaft om mensen aan zich te binden, om deel uit te gaan maken van een toekomstige, bredere sociale beweging. '

› **Hoe zou je zijn ideologie kunnen typeren?**

'Het belangrijkste wat je erover kunt zeggen is dat Sanders vast blijft houden aan de term socialisme. Dat is een enorme vooruitgang, in een land met zo'n overweldigende en dodelijke anticommunistische traditie. Zelfs toen zijn populariteit toenam en het erop ging lijken dat hij een serieuze concurrent van Hillary Clinton zou worden in het veroveren van de kandidatuur, is hij nooit opgehouden met vertellen waarom hij een socialist was.

Nou zijn er wel duidelijke grenzen aan wat Sanders onder socialisme verstaat, hoor. Als het aankomt op het buitenlandbeleid en imperialisme van de VS, verschilt Sanders in niets van een gewone, door het bedrijfsleven goedgekeurde Democraat als Hillary Clinton. Hij steunde George W. Bush' oorlog en bezetting van Afghanistan in 2001. En nu belooft hij dat onder zijn presidentschap de drone-aanvalen van Barack Obama door zullen gaan.

Je zou kunnen zeggen dat Sanders, al met al, staat voor iets wat dichter aanleunt tegen de sociaaldemocratie zoals die tot een paar decennia geleden in Europa bestond. Dat is een politieke traditie met grote leemten – zo bezien spreken Sanders' pro-imperialistische denkbeelden boekdelen. Maar kijk je wat breder, dan is het een grote stap vooruit dat zoveel mensen zichzelf als socialist bestempelen, hoe vaag die aanduiding ook is.'

› **Wat zijn de belangrijkste politieke verschillen tussen hem en Hillary Clinton?**

'Je zou haast nog beter kunnen vragen wat hun politieke overeenkomsten zijn, dan zijn we sneller klaar. Maar goed, je kunt zo het rijtje afgaan: Sanders wil de grote banken splitsen, terwijl Clinton maar door blijft gaan over het belang van de connecties die ze heeft op Wall Street. Sanders wil een landelijk zorgstelsel zoals in de rest van de geïndustrialiseerde wereld, terwijl Clinton voorstander is van Obamacare met alle compromissen van dien, waarmee de macht van de zorgverzekeraars uiteindelijk nog groter is geworden. Zo kun je nog vele vergelijkbare verschillen opnoemen. Clinton behoort echt al jaren tot de partij-elite van de Democraten – ze is een vooraanstaand figuur die decennialang de partijlijn heeft meebepaald en uitgedragen. Daardoor kleeft er ook veel rottigheid van het beleid waar de partij voor stond aan haar positie. Sanders is wat dat

aangaat een frisse wind. Hij is in zoveel opzichten het tegendeel van Clinton. Dat roept natuurlijk wel de vraag op waar hij eigenlijk mee bezig is, om presidentskandidaat te willen worden voor een partij waar mensen als Hillary Clinton de scepter zwaaien en die fel gekant is tegen zijn hervormingsvoorstellen.'

› **Wat zijn de grootste uitdagingen waar Sanders voor staat?**

'De hardste noot die hij zal moeten kraken is dat hij zich kandidaat heeft gesteld namens een partij die erop is ingericht om radicale elementen en voorstellen in te kapselen en af te zwakken. Daar doet Hillary Clinton in haar campagne haar voordeel mee. Het establishment van de partij staat aan haar kant. Ongeveer een zevende van alle zetels op de conventie, waar deze zomer de kandidaat voor de presidentsverkiezingen wordt aangewezen, is gereserveerd voor de zogenaamde 'superdelegates': stemgerechtigde partijbonzen en geldschietters. Tot nu toe lijken die bijna allemaal aan Clintons kant te staan. Dus zelfs als Sanders bij de conventie een meerderheid weet te behalen onder de afgevaardigden op basis van de voorverkiezingen in de verschillende staten, kan hij de strijd alsnog verliezen vanwege de stemmen van de 'superdelegates'. En dat is niet het enige wat in het

meest 'realistische' kandidaat naar voren te schuiven en dat levert Clinton een hoop steun op, onder meer bijvoorbeeld via de campagnes waarmee vakbonden hun leden oproepen om de gang naar de stembus te maken. Het is tekenend voor de populariteit die Sanders heeft verworven dat hij toch zoveel middelen heeft weten te vergaren om zijn campagne te kunnen financieren, zeker als je bedenkt dat hij het vooral moet hebben van kleine giften. Maar er zijn zoveel factoren die in zijn nadeel werken.'

› **Hoe schat je zijn kansen op het presidentschap in?**

'Aangezien hij daarvoor eerst binnen de Democratische Partij tot presidentskandidaat moet worden gekozen, is die kans zeer gering. Maar dat neemt niet weg dat zijn huidige opmars een boodschap met zich meebrengt: het is helemaal niet zo onaannemelijk dat hij wel degelijk hoge ogen zou gooien als hij het daadwerkelijk tot presidentskandidaat zou schoppen. Zelfs ook al noemt hij zichzelf socialistisch, hij zou best een meerderheid achter zich kunnen krijgen. Zijn boodschap van verandering, gelijkheid en vrijheid raakt miljoenen mensen. Veel Amerikanen zouden best op hem kunnen gaan stemmen, als ze die keus hadden. Het moet gezegd worden: Sanders' belangrijkste hinderpaal in de

'Als Sanders toch de strijd om de presidentskandidatuur weet te winnen in de Democratische Partij, en dan ook nog president zou worden, zou dat ronduit verbluffend zijn. Maar zelfs dan zou zijn presidentschap gedoemd zijn om op een mislukking uit te lopen als hij er niet in slaagt massale maatschappelijke steun te organiseren voor zijn politieke agenda, bovenal onder werknemers. Denk alleen al aan dat landelijke zorgstelsel waar Sanders naartoe wil, waarbij zorgverzekeraars volledig onder de overheid vallen. Als hij dat wil invoeren, in plaats van het stelsel van Obamacare, dan moet hij niet alleen de rechtse oppositie van de Republikeinse Partij het hoofd bieden, maar ook de tegenwerking vanuit zijn eigen Democratische Partij. Dat komt omdat de Democraten aan de top uiteindelijk meer overeenkomsten dan verschillen hebben met de Republikeinen. Als het gaat om gezondheidszorg, zijn de Democratische partijbonzen tegenstanders van Sanders' landelijke zorgstelsel – want dat zou de positie van een belangrijke steunpilaar van de Democraten in gevaar brengen: de zorgindustrie zelf. Met zoveel politieke weerstand – en dan hebben we het nog niet eens over het grootkapitaal – zou Sanders als president geen enkele kans hebben om ook maar enige hervorming van betekenis door te voeren. Tenzij hij erin zou slagen om maatschappelijke

voordeel van Clinton uitpakt. Ze kan rekenen op enorme steun van maatschappelijke organisaties die de achterban van de Democratische Partij vormen en connecties hebben binnen het partij-apparaat. Denk daarbij vooral aan de vakbonden. De leiding daarvan is vaak geneigd om de

campagne wordt niet gevormd door Donald Trump en zijn Republikeinse Partij, maar door Hillary Clinton en de Democratische Partij.'

› **Wat is ervoor nodig om zijn presidentschap te doen slagen?**

bewegingen voor hem de barricades op te krijgen. Zonder stakingen, bezettingen, grootschalige demonstraties en activisme, zullen zelfs de kleinste hervormingsvoorstellen stuklopen op de tegenwerking van de elite.'

LEREN VAN ELKAAR MODERN LINKS

Tekst: Hans van Heijningen Foto: Archief Hans van Heijningen

In 2007 kwamen, op initiatief van de SP, vertegenwoordigers van modern-linkse partijen naar De Weverij in Oss om in een open sfeer ervaringen uit te wisselen en dilemma's te bespreken. Inmiddels is het 2016, er nemen meer partijen en partijleiders deel aan het overleg en in de afgelopen jaren hebben de Noren, Denen, IJslanders, Grieken en Cyprioten regeringservaring opgedaan.

We hebben zojuist de negende bijeenkomst gehad van modern-links, ditmaal in IJsland. Hoewel we geen kleine spelers meer zijn, worstelen vrijwel alle partijen met enorme uitdagingen. Hoe een sociale uitweg uit de crisis te vinden en hoe op een humane manier vluchtelingen op te vangen terwijl het in onze landen aan banen, betaalbare woningen en essentiële voorzieningen ontbreekt. De giftige cocktail van sociale afbraak, toenemende armoede en de vluchtelingen crisis heeft het afgelopen jaar bijna overal geleid tot een versterking van (extreem)rechts, tot ondermijning van de democratie en tot een groeiende afkeer van de politiek onder heel veel mensen. Over een ding zijn we het snel eens: de kansen en bedreigingen voor links in Europa liggen dicht bij elkaar dan ooit.

LINKSE RONDGANG

Stuk voor stuk houden de aanwezigen een korte inleiding over de situatie in hun respectievelijke landen en partijen. Terwijl we met elkaar in gesprek zijn, druppelen de uitslagen van de verkiezingen in Ierland binnen. De zittende regeringspartijen – waaronder Labour – hebben een enorm pak slaag gekregen van de kiezer, terwijl het links-nationalistische Sinn Fein tot de winnaars behoort en van 10 naar 14 procent van de stemmen gaat. Nog eens 11 procent van de stemmen gaat naar partijen die in de verkiezingscampagne het beleid

van de bezuinigingspartijen hebben veroordeeld. Ook in de Scandinavische landen staat links bijna overal op bescheiden winst of weet ze haar positie te behouden. In Zuid-Europa, Portugal, Spanje, Griekenland en Cyprus doet links het echt goed. Dat geldt niet voor Oost-Europa, waar modern-links na het wegvallen van het Oostblok nergens een factor van betekenis heeft kunnen worden. En dan zijn er de bezuinigingen. Bijna overal in Europa zijn de werkloosheid en de armoede toegenomen. In het rijke Duitsland zit nu 15 procent van de bevolking onder de armoedegrens, de Cypriotische vertegenwoordigster van AKEL heeft het over 150 duizend armen (op een bevolking van minder dan 1,2 miljoen), de Finse partijvoorzitter spreekt over het krimpen van de overheidsbegroting met 8 procent, in Slovenië is 15 procent van de beroepsbevolking werkloos, in Griekenland 25 procent. Leven is voor steeds meer Europeanen de afgelopen jaren overleven geworden.

In bijna alle landen van Europa bevindt de sociaaldemocratie zich in een existentiële crisis. Was het streven naar samenwerking met hen – zeker voordat de financiële crisis in 2008 uitbrak – nog een wenkend perspectief voor veel linkse partijen, nu ziet dat er in veel landen heel anders uit. Enerzijds, zo signaleren de Deense, Zweedse, Ierse, Duitse en Griekse afgevaardigden, hebben de sociaaldemocraten hun eigen mensen in de steek gelaten door voor de bestaande orde te kiezen, anderzijds krijgen ze daar in steeds meer landen de rekening voor gepresenteerd door de kiezer. Meerdere aanwezigen waarschuwen voor de risico's voor linkse partijen wanneer zij de bijwagen van de sociaaldemocraten worden en pleiten voor het vormen van onafhankelijke, progressieve coalities met maatschappelijke organisaties als vakbonden en ngo's. Samenwerken met de sociaaldemocraten vóór de verkiezingen is meestal geen succes.

Wat onverlet laat dat je onder bepaalde omstandigheden na verkiezingen wel met ze moet samenwerken om tot een werkbare, progressieve meerderheid te komen. Daarbij wordt gewezen op het voorbeeld van Portugal, waar het succes van de modern-socialistische partij Bloco de Esquerda een antibezuinigingsregering met de sociaaldemocratische partij en de communisten mogelijk heeft gemaakt.

Dat regeren niet zaligmakend is, hebben we gezien in IJsland waar onze kameraden van VG (de Rood-Groene Alliantie) het land redden nadat het failliet was gegaan, maar de daaropvolgende verkiezingen verloren. Troostprijs is wel dat er in IJsland tien bankiers in de gevangenis zitten, omdat ze de economie van het land onherstelbare schade toe hebben gebracht. Hoe moeilijk regeren kan zijn, zien we op dit moment in Griekenland. Terwijl de regering van Tsipras dag en nacht werkt om een sociale uitweg uit de crisis te vinden en daarbij gedwarsboemd wordt door het IMF, wordt het land onevenredig hard getroffen door de vluchtelingen crisis.

Over een ding zijn we het allemaal eens: het moet afgelopen zijn met het kapotbezuinigen van onze landen, er moet geïnvesteerd worden in sectoren die belangrijk zijn voor de mensen, belastingontwijking moet hard aangepakt worden, rijken moeten meer belasting betalen en onze economieën moeten duurzamer worden, in het belang van toekomstige generaties.

VLUCHTELINGEN

De Griekse SYRIZA-vertegenwoordiger Yiannis Bournous doet een dramatische oproep: 'Doe iets, hou op met theoretiseren. Europa doet niks en laat Griekenland met tienduizenden vluchtelingen zitten.' 'Er is geen sprake van een vluchtelingen crisis maar van vluchtelingen die in een crisissituatie zitten', zegt Katja

De deelnemers aan de bijeenkomst van modern-linkse partijen in IJsland, onder wie Hans van Heijningen, Ron Meyer, Emile Roemer en Tiny Kox.

Kipping, voorzitter van de Duitse Linke. 'De enige vluchtelingen waar je echt voor op moet passen, zijn de belastingvluchtelingen die hun kapitaal in belastingparadijzen zoals Nederland stallen', stelt Nikolaj Villumsen van de Rood-Groene Alliantie uit Denemarken. Uitspraken die tot de verbeelding spreken maar die onverlet laten dat alle aanwezigen zich grote zorgen maken over de vluchtelingenstroom en de gevolgen daarvan. De Sloveense afgevaardigde drukt de situatie kernachtig uit: 'Een jaar geleden slaagden wij er met onze anti-corruptieboodschap in om met 6 kameraden in het parlement te komen en kort daarna werden wij de meest populaire partij in ons land in de peilingen. Ik maakte me – dat zeg ik jullie eerlijk – grote zorgen omdat de groei veel te snel ging en wij dat als partij niet meer bij konden benen. Maar die angst bleek voorbarig. De vluchtelingenstroom heeft de realiteit in ons land de afgelopen maanden totaal op zijn kop gezet. Scheermesprikkeldraad langs onze grenzen, militarisering van de politie en een voorstel om gewapende burgermilities te vormen, bepalen nu de politieke agenda. Onze grote rechtse tegenstander staat nu op 40 procent van de stemmen in de peilingen, terwijl wij terug zijn gezakt naar 10 procent. Wij staan letterlijk met lege handen, wij maken analyses en kunnen die goed verwoorden, maar oplossingen bieden kunnen we niet omdat we niet in het

centrum van de macht zitten.' Terwijl enkele vertegenwoordigers in relatie tot de vluchtelingen over een verrijking van de samenleving spreken en erop wijzen dat dit een oplossing voor bevolkingskrimp en de veroudering van de bevolking kan zijn, maken anderen daar bezwaar tegen. Zij wijzen erop dat er een ongeschoolde, kansarme onderklasse ontstaat en dat de verdeling van vluchtelingen over Europa volstrekt scheef is. Emile Roemer betoogt dat grote problemen om grote antwoorden vragen. Hij maakt daarbij een onderscheid tussen de oorzaken (de oorlogen, de ongelijkheid in de wereld), de oplossingen (het stoppen van de oorlog, het bevorderen van eerlijke handel en het bieden van ontwikkelingskansen, investeringen in de sociale sector) en het organiseren van mensen op basis van concrete belangen (een betaalbaar huis, toegang tot onderwijs, gezondheidszorg zonder marktwerking). Tiny Kox geeft vervolgens aan dat we vluchtelingen vooral niet met arbeidsmigranten moeten verwarren. Die eerste groep moet opgevangen worden totdat zij na het einde van het oorlog terug kunnen keren. Daarbij moeten zij op onze hulp kunnen rekenen bij de heropbouw van hun verwoeste land.

OMGAAN MET VERSCHILLEN

Natuurlijk zijn we het eens over belangrijke principes – zoals het belang van menselijke waardigheid, gelijkwaardigheid en solidariteit –

maar over de concrete uitwerking daarvan verschillen we soms van mening. Dat geldt vooral voor wat betreft de EU. Moeten we het ergste vrezen als de Britten de EU verlaten, de EU er niet in slaagt om de vluchtelingen naar rato in de lidstaten onder te brengen, of als Nederland op 6 april tegen het associatieverdrag met Oekraïne stemt? Alle aanwezige vertegenwoordigers zien het beleid van de EU als buitengewoon schadelijk voor de bevolking van de lidstaten. Maar zitten we op de goede weg wanneer we deze EU flink in de problemen brengen? Een deel van de aanwezigen vindt van wel en benadrukt dat een crisis soms noodzakelijk is om iets nieuws en beters uit te werken, anderen waarschuwen voor de gevaren van de crisis binnen de EU en pleiten voor hervorming van de Unie. Bij de afsluiting van de bijeenkomst onderstrepen alle vertegenwoordigers het belang van een open discussie. We spreken af dat we binnen een jaar opnieuw bij elkaar komen. Verder gaan we op voorstel van Emile Roemer werken aan een gezamenlijke verklaring over de crisis en het vluchtelingenvraagstuk en informatie uitwisselen over (de aanpak van) armoede in onze landen. Als het aan de SP ligt, beperken we de uitwisseling niet tot de grote Europese vraagstukken, maar hebben we het ook over partijopbouw, leden maken, afdelingen opzetten en campagnes winnen.

KAPITAAL EN MAFFIA OP DE NEDERLANDSE ANTILLEN

Tekst: Ronald van Raak Foto: Fred Hoogervorst / Hollandse Hoogte©

Curaçao en Sint Maarten zijn gekolonialiseerd door het internationale kapitaal. Van belastingontduikers tot gokmaffia, criminelen houden de politiek in hun greep. Daar moeten we tegen optreden. Alleen dan hebben de mensen op de eilanden een kans op een betere toekomst.

In juli vorig jaar vond ik een opmerkelijke brief in mijn postvakje in Den Haag. Van advocatenkantoor Spong, met een aangifte van 'smaad en belediging'. Omdat ik Francesco Corallo – gokondernemer te Sint Maarten – een 'maffiabaas' had genoemd. Een echte verrassing was dat niet, op de eilanden worden critici voortdurend aangeklaagd. Directe aanleiding voor de aangifte was een column die ik had geschreven over Judith Roumou, een kritische blogger. Zij werd op Sint Maarten geïntimideerd en gevangengenomen. Ondertussen is deze journaliste het eiland ontvlucht en elders ondergedoken. Ik krijg wel vaker vreemde post. Zo ontving ik ooit een interne memo van de geheime dienst van Curaçao, waarin stond dat Francesco Corallo verbonden is met de Italiaanse maffia. Ook kreeg ik een brief te zien van het ministerie van Binnenlandse Zaken van Italië, waarin werd uitgelegd dat Corallo 'betrokken was bij internationale drugshandel' en 'een belangrijke persoon betrof in de Siciliaanse maffia'. Informatie die volgens dat ministerie was bevestigd door de Italiaanse politie en de Italiaanse geheime dienst. Dit soort informatie gaf mij het idee dat Corallo wel eens verbonden zou kunnen zijn met de maffia.

GEKOLONIALISEERD DOOR HET KAPITAAL

Ik ben nu tien jaar woordvoerder Koninkrijksrelaties. In die tijd ben ik verliefd geworden op het Caribische deel van ons Koninkrijk. Op de eilanden wonen prachtige mensen,

die met ons een lang, maar gevoelig verleden delen. De eilanden zijn rijk, met een hoger gemiddeld inkomen dan veel landen in Oost-Europa. Maar de verschillen zijn ook enorm: tegenover de ongekende rijkdom van de meeste buitenlanders, staat de schrijnende armoede van veel oorspronkelijke bewoners. De eilanden zijn gekolonialiseerd door het internationale kapitaal. Daardoor is de politiek in handen gekomen van criminelen.

De Nederlandse Antillen gelden als belastingparadijs. Toen ik in 2006 woordvoerder werd wilde ik precies weten hoe dat werkte. Na veel spuurwerk kregen we een contract in handen van het Amerikaanse oliebedrijf Valero (nu NuStar), dat grote hoeveelheden olie opslaat op het kleine Statia (Sint Eustatius). Uit het contract bleek dat deze oliemulti-national – behalve een symbolisch bedrag – geen enkele belasting betaalde. Op de eilanden bleek een financieel netwerk te bestaan van fiscale constructies waardoor bedrijven belasting konden ontduiken, maar ook zware criminelen zwart geld konden witwassen.

GEKOCHT DOOR DE GOKMAFFIA

De georganiseerde misdaad heeft grote invloed op de lokale politiek. Deze maand stond op Curaçao oud-premier Gerrit Schotte voor de rechtbank. Schotte werd er onder meer van verdacht geld te hebben aangenomen van Francesco Corallo; bedrijven van Corallo te hebben begunstigd; vertrouwelijke informatie aan Corallo te hebben verstrekt; Corallo politieke invloed te hebben gegeven; Corallo internationaal namens Curaçao te hebben aanbevolen en zich ervoor te hebben ingezet dat Corallo (of andere personen van zijn bedrijf) zouden worden 'aangesteld op belangrijke institutionele functies'.

Gerrit Schotte is veroordeeld tot drie jaar celstraf. De oud-premier werd door het OM 'een trekpop' genoemd van Corallo: 'Hij heeft zich laten omkopen door Francesco Corallo en heeft daardoor van zichzelf een corrupt politicus gemaakt'. Nog kwalijker is dat hij door steekpenningen aan te nemen, de belangen van Curaçao en de Curaçaose bevolking heeft verkocht aan Corallo en zijn gokindustrie.' De aanklager op Curaçao verwees naar dezelfde brief die ook ik heb gezien van de Italiaanse regering: 'Volgens deze brief zou Corallo een belangrijk lid zijn van de Siciliaanse maffia.'

INFILTRATIE IN CENTRALE BANK EN GEHEIME DIENST

In oktober 2010 werd het land Nederlandse Antillen opgeheven. Aruba (100.000 inwoners) had al een 'status aparte', maar ook Curaçao (150.000 inwoners) en Sint Maarten (35.000 inwoners) werden nu autonome landen binnen het Koninkrijk. Dit betekent dat deze landen veel dingen zelf moeten regelen, maar dat Nederland verantwoordelijk blijft voor goed bestuur. Bonaire, Saba en Statia (samen 25.000 inwoners) werden direct onderdeel van ons land. De SP was destijds fel tegen, omdat ik vond dat Curaçao en Sint Maarten helemaal niet klaar waren en het bestuur veel te kwetsbaar was.

Corallo kreeg direct invloed op de politieke gang van zaken. Opmerkelijk was de poging om zijn rechterhand Rudolf Baetsen (opleiding: hogere hotelschool) te benoemen tot voorzitter van de raad van commissarissen van de Centrale Bank van Curaçao en Sint Maarten. Oud-medewerkers van de geheime dienst van Curaçao verklaarden in detail hoe massaal geheime informatie werd gestolen en in handen kwam van de onderwereld. Ook kreeg ik concrete informatie hoe het hoofd beveiliging van de geheime dienst werd omge-

Voormalig premier en minister van algemene zaken Gerrit Schotte (vooraan, midden).

kocht, direct naar Sint Maarten vloog, om op bezoek te gaan bij baas Corallo.

MOORD EN MAFFIA OP DE ANTILLEN

De rechter op Curaçao heeft op 11 maart uitspraak gedaan in de zaak Schotte. Maar dat is nog maar het begin. Abdul Nassar El Hakim was onder Schotte minister van Economische Zaken. Volgens de interne memo van de geheime dienst was hij niet alleen verbonden met de maffia, maar ook met een terroristische organisatie. Nu staat deze oud-minister terecht voor een miljoenschuld bij de belasting. George Jamaloodin was onder Schotte minister van Financiën. Deze minister – die op het ministerie rondliep met een vuurwapen in zijn zak – nam destijds het initiatief tot het omkopen van de geheime dienst.

Jamaloodin werd eerder opgepakt in het onderzoek naar de moord op

Helmin Wiels. Deze populaire politicus werd op 5 mei 2013 op Curaçao vermoord, kort nadat hij had gezegd onthullingen te zullen doen over corruptie op het eiland en de invloed van de gokindustrie. De moordenaars zijn opgepakt en veroordeeld, maar het onderzoek naar de opdrachtgevers loopt nog steeds. Daar zullen ongetwijfeld nog grote namen opduiken uit de Curaçaose politiek. Ook op Sint Maarten is bekend dat veel parlementariërs nauwe banden hebben met de onderwereld en betaald worden door de gokmaffia.

KAPITALISTISCHE BOVENWERELD EN CRIMINELE ONDERWERELD

Directe aanleiding voor de aangifte door Corallo was een column waarin ik een journaliste op Sint Maarten verdedigde. Ook mijn eigen artikelen over corruptie en vriendjespolitiek worden op de eilanden veel gelezen.

SCHOTTE AL IN 2010 MET CORALLO IN VERBAND GEBRACHT

Uit een screening van de geheime dienst van Curaçao naar kandidaat-ministers voor het kabinet-Schotte uit 2010 blijkt al dat Schotte in verband wordt gebracht met maffiabaas Corallo. Onder meer vanwege 'Heimelijke afspraken met diverse geldschietters, zowel lokaal als in het buitenland die nauwe banden hebben met figuren als Francesco Corallo op Sint Maarten', zou de benoeming van Schotte tot premier mogelijke 'veiligheidsrisico's' met zich meebrengen.

Mogelijk speelde ook mee dat ik in april vorig jaar samen met VVD-Kamerlid André Bosman een voorstel heb gedaan voor een grootschalig onderzoek naar de verbondenheid tussen onder- en bovenwereld op Curaçao en Sint Maarten, in het bijzonder tussen de politiek en de gokindustrie. Dat voorstel werd met steun van alle partijen in de Tweede Kamer aangenomen.

De Nederlandse regering heeft daar bijna 25 miljoen euro en meer dan 50 onderzoekers voor vrijgemaakt. Het onderzoek zal worden uitgevoerd in nauwe samenwerking met de Verenigde Staten – die veel interesse hebben in Sint Maarten als centrum van het witwassen van drugsgeld – en met Italië, dat graag onderzoek doet naar connecties van de maffia op de Nederlandse Antillen. Als we het foute geld volgen, zien we precies welke foute politici hieraan hangen. Maar dan zien we ook welke ondernemers en bankiers, accountants en fiscalisten uit de kapitalistische bovenwereld in dienst staan van de criminele onderwereld.

Hoe het staat met de aangifte van Corallo tegen mij, dat weet ik niet. Ik heb sindsdien niets meer gehoord van advocaat Spong en ook niet van het Arrondissementsparket in Den Haag, waar de aangifte werd gedaan. Maar mocht het ooit tot een rechtszaak komen, dan zie ik uit naar de verdediging.

SOCIAALECONOMISCHE ONGELIJKHEID EN HET STRAFRECHT

Tekst: dr. Gwen van Eijk

De term klassenjustitie wordt zelden meer gehoord. Dat neemt niet weg dat de sociaaleconomische status van verdachten, bijvoorbeeld het hebben of verliezen van een betaalde baan, invloed kan hebben op de straf die door een rechter wordt opgelegd. Het is daarom hoog tijd voor een hernieuwde discussie over de mogelijke structurele bevoordeling en benadeling van sociale groepen in het strafrecht.

In een recente strafzaak tegen een ‘voorheen prominente’ ondernemer erkende het Gerechtshof ‘de maatschappelijke val die de verdachte heeft meegemaakt’: dat de ondernemer ‘diep is gevallen’ en ‘niet meer op de door hem gewenste manier in zijn levensonderhoud kan voorzien’ zag het hof als ‘een straf op zich.’ Hoewel deze overweging misschien uitzonderlijk is, is het niet uitzonderlijk dat de rechter rekening houdt met de sociaaleconomische status van verdachten. Zo zijn rechters, in de woorden van de Raad voor de Rechtspraak, ‘eerder geneigd om mensen met werk een taakstraf op te leggen omdat gevangenisstraf vaak het einde van een baan betekent.’ Ook hier kan meespelen dat het verlies van een baan een ‘straf op zich’ is. Daarnaast wordt werk doorgaans als ‘beschermende factor’ gezien. De hier geciteerde uitspraak van de Raad van de Rechtspraak is een reactie op een in opdracht van de Raad uitgevoerd onderzoek door de Universiteit Leiden naar verschillen in straftoemeting naar etnische afkomst van daders. Verschillen op basis van etnische afkomst zijn reden tot zorg en vragen om onderzoek naar achterliggende oorzaken, terwijl verschillen op basis van werkstatus niet problematisch zijn, zo lijkt de Raad te suggereren.

Toch zou het goed zijn om hierover wel vragen te stellen. De afweging van de rechter om rekening te houden met een baan van de verdachte kan op zich te rechtvaardigen zijn. Maar meer algemeen roept het de vraag op in hoeverre de sociaaleconomische status van daders mag en moet meespelen in strafrechtelijke beslissingen. Leidt dat niet tot klassenjustitie? Een ‘maatschappelijke val’ is bijvoorbeeld exclusief voorbehouden aan prominente verdachten, wat betekent dat alleen zogenaamde witteboorden-criminelen kunnen profiteren van deze grond voor strafverlaging. Is het met oog op de hoge werkloosheid in de laatste jaren daders eigenlijk wel aan te rekenen dat ze geen werk hebben? In hoeverre is een (kennelijke) acceptatie van verschillen in straftoemeting op basis van werkstatus en maatschappelijke positie een reflectie van groeiende sociale ongelijkheden in onze samenleving?

ONGELIJKHEID IN NEDERLAND

In een ander tijdperk zouden we het feit dat de sociaaleconomische status van verdachten en daders meespeelt in strafrechtelijke beslissingen misschien klassenjustitie hebben genoemd. De term is uit de gratie geraakt – of in de taboesfeer beland? In antwoord op Kamervragen over de mogelijke gevolgen van de bezuinigingen op de gesubsidieerde rechtsbijstand in 2013 antwoordde toenmalig minister Opstelten dat in Nederland ‘geen enkel voorbeeldje’ van klassenjustitie zou zijn. Die stelligheid kan echter niet overtuigen, aangezien er nauwelijks onderzoek gedaan wordt naar klassenjustitie – of liever: selectiviteit op grond van sociaaleconomische status, om aan te sluiten bij de nu gangbare (criminologische) terminologie. De regering spreekt bovendien met twee monden, want zij heeft ook verschillende adviesraden

gevraagd om onderzoek te doen naar maatschappelijke scheidslijnen. De vraag in hoeverre en hoe zulke scheidslijnen hun weerslag hebben in de rechtstoepassing staat dus nog open.

Dat sociale scheidslijnen reden tot zorg zijn wordt wel bevestigd door een groeiende verzameling sociaalwetenschappelijke publicaties, waaronder een vorig jaar verschenen drieluik van het SCP en de WRR. Ik moet hier volstaan met een zeer beknopte samenvatting van de conclusies van deze publicaties. De economische ongelijkheid is in de afgelopen decennia toegenomen. De nieuwe sociale scheidslijnen lopen niet meer langs afkomst en religie maar langs opleidingsniveau: hoger en lager opgeleiden wonen gescheiden, trouwen en netwerken vaker met elkaar, besteden hun vrije tijd anders en hebben andere, op punten tegengestelde, politieke overtuigingen. Hoger opgeleiden hebben in onze ‘diplomademocratie’ ook meer politieke invloed dan lager opgeleiden. Dat, in tegenstelling tot het ideaal van gelijke kansen, het verwerven van een hogere sociale status nog altijd gemakkelijker is wanneer de ouders hoger opgeleid zijn, was voor de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling reden te concluderen dat zich in Nederland een ‘nieuwe klassenmaatschappij’ aftekent. Die conclusie mag zeer opmerkelijk heten, gezien het taboe rondom ‘klasse’ in de Nederlandse sociale wetenschappen en samenleving.

De RMO kreeg vorig jaar bijval van het SCP dat concludeerde dat ‘het postmodernistische idee van een klassenloze samenleving dus geen stand [houdt]’. Op grond van empirisch onderzoek naar het economische, culturele, sociale en persoonlijke kapitaal van Nederlan-

Foto: flickr / Dierk Schaefer CC

ders liet het SCP zien dat de bevolking ingedeeld kan worden in zes groepen: vier 'sociale segmenten' en twee 'sociale klassen'. 'Segmenten' verschillen van elkaar maar zijn niet vastomlijnd, terwijl van een 'klasse' sprake is als de positie van een groep bekrachtigd wordt door bijvoorbeeld groepsgevoelens, groepsidentificatie en sociale en ruimtelijke afzondering. Het gaat in Nederland om een 'gevestigde bovenlaag' en een groep die het 'precariaat' is genoemd, beide goed voor 15 procent van de bevolking. De mensen die tot het 'precariaat' (een Britse term en samenvoeging van 'precair' en 'proletariaat') worden gerekend, leiden een onzeker bestaan, vooral op het gebied van werk en inkomen. In deze groep zitten veel laagopgeleiden en (langdurig) werklozen, mensen met weinig inkomen en vermogen (vaak geen eigen woning) en weinig sociale en instrumentele contacten. Ondanks dat de onderzoekers spreken van een 'zachte tweedeling' tussen bevolkingsgroepen, is de afstand tussen de twee klassen groot, niet alleen voor wat betreft kapitaal maar ook voor politieke voorkeuren, vertrouwen in andere mensen en geluk.

Wat betekent dat nu voor het strafrecht? Een rechtvaardige rechtspleging en rechtstoepassing zijn afhankelijk van een rechtvaardige sociale structuur, aldus de 'grote hypothese van de rechtssociologie' geformuleerd door Kees Schuyt. Een onrechtvaardige sociale structuur werkt door in het recht, tenzij allerlei vormen van ongelijkheden worden gecorrigeerd door datzelfde recht. Als we nu op grond van bovengenoemde onderzoeksbevindingen moeten constateren dat onze samenleving wellicht minder gelijk en rechtvaardig wordt of is geworden, dan lijkt er voldoende reden om ons de vraag te stellen in hoeverre en op welke manieren een rechtvaardige toepassing van het strafrecht in het geding komt of reeds is gekomen. In elk geval kunnen we er niet voetstoots van uitgaan dat sociale veranderingen niet doorwerken in het recht, en dat is reden om zowel de rechtspleging en –toepassing als de corrigerende werking van het recht te blijven onderzoeken.

SOCIALE AFSTAND

Nu in de sociale wetenschappen de term 'klasse' langzaam maar zeker uit de taboesfeer wordt gehaald, is het wellicht ook mogelijk de term 'klassenjustitie' weer af te stoffen. Nu is de term vaak nogal eng begrepen als bewust machtsmisbruik en 'hoge heren' die elkaar de hand boven het hoofd houden. Maar, om nogmaals Schuyt aan te halen, selectieve rechtsbedeling komt in gradaties waarbij de graad van bewustheid varieert van corruptie en machtsmisbruik tot onbewuste selectiviteit en het 'misverstand van goede bedoelingen'. Hoewel we de eerste vormen zeker niet bij voorbaat hoeven uit te sluiten (al was het maar omdat nog het nodige te doen is op het gebied van corruptiebestrijding), wil ik mij in deze bijdrage richten op mogelijke meer verborgen vormen van selectiviteit in rechtsbedeling of rechtstoepassing op grond van sociaaleconomische status van verdachten en daders. Groeiende sociale ongelijkheid kan ertoe leiden dat ook de sociale afstand tussen kapitaalarme en kapitaalkrachtige groepen toeneemt, wat zich vervolgens weer kan uiten in wederzijds onbegrip, wantrouwen en conflict. In combinatie met een 'diplomademocratie', een samenle-

ving waarin vooral (cultureel) kapitaalkrachtigen de regels bepalen, zou dat kunnen leiden tot een rechtsklimaat dat wordt gekenmerkt door onverschilligheid, vijandigheid of moralisme jegens kapitaalarmere groepen.

Een voorbeeld van onverschilligheid zien we wellicht in de bezuinigingen op de rechtsbijstand. Vijandigheid ligt misschien ten grondslag aan het idee dat de criminelen zelf moeten opdraaien voor de kosten van criminaliteitsbestrijding. Overal waar procedures en beslissingen gekoppeld worden aan kosten loert het risico van bevoordeling en benadeling op grond van inkomenspositie. Het rechtssysteem kan die ongelijkheid corrigeren via financiële steun of inkomensafhankelijke regelingen. Maar op de gesubsidieerde rechtsbijstand wordt nu juist voortdurend bezuinigd, en het wetsvoorstel om een deel van de kosten van vervolging en detentie te verhalen op de dader is al door de Tweede Kamer. Dat deze maatregelen mensen met een laag inkomen harder treft kan hier moeilijk worden ontkend maar lijkt door de wetgever geaccepteerd te worden.

Een ander probleem van sociale afstand kan spelen in persoonlijke interacties tussen veelal hoger opgeleide justitie-actoren en lager opgeleide justitiabelen. Sinds kort worden gedetineerden beoordeeld op hun eigen verantwoordelijkheid, motivatie en houding, en privileges zijn hiervan afhankelijk. Het is de vraag of deze eisen, gezien de sociaaleconomische kenmerken van de gevangenispopulatie, niet 'nogal onrealistisch' zijn. Het eisenpakket getuigt misschien ook van weinig begrip voor de mogelijke mentale gevolgen van het opgroeien of leven in andere omstandigheden: het model lijkt althans het waardenpatroon van mensen die voldoende vaardigheden en competenties bezitten als maatstaf te nemen. Dat waardenpatroon lijkt ook weer leidend als het gaat om de reclasseringswerker die als 'goed prosociaal rolmodel' in de interactie met cliënten 'conventionele waarden uitdraagt.' Een 'misverstand van goede bedoelingen' – langer begeleiden en strenger beoordelen van kapitaalarme justitiabelen – is niet

ondenkbaar. Is het feit dat hierover nauwelijks discussie is een reflectie van de marginale positie die het 'precariaat' in onze samenleving inneemt?

EXPLICIETE SELECTIVITEIT

Daarnaast zijn diverse voorbeelden te noemen van directe selectiviteit op grond van de sociaaleconomische status van justitiabelen. Werk, inkomen, een hogere opleiding en huisvesting worden gezien als 'beschermende factoren' die de kans op crimineel gedrag en recidive zouden verminderen. Het risicotaxatie-instrument RISC, op basis waarvan de reclassering advies uitbrengt aan de rechter over recidive-risico en behandelplan van verdachten, neemt deze factoren expliciet mee. Het bestaan van 'witteboordencriminaliteit' maakt direct duidelijk dat maatschappelijke inbedding zeker niet voor iedere dader beschermend werkt. Maar omdat RISC beoogt beslissingen te standaardiseren, worden een lage opleiding, werkloosheid en gebrek aan inkomen en huisvesting voor alle cliënten gescoord als 'criminogene factoren', waardoor een 'prominente ondernemer' per definitie gunstiger scoort dan een dakloze verslaafde. Hoe werkt dat verschil in sociaaleconomische status vervolgens door in de adviezen aan de rechter? Dat het instrument valide en evidence-based is, doet niet af aan de ingebakken ongelijke beoordeling van verdachten en daders op grond van hun sociaaleconomische status.

En ook dat de rechter rekening houdt met of de veroordeelde een baan heeft of niet is een voorbeeld van hoe sociaaleconomische status expliciet wordt meegenomen in beslissingen over justitiabelen. Verlies van een baan kan inderdaad onwenselijk zijn in termen van recidive en leedtoevoeging, maar kijken we wel voldoende naar de gevolgen voor de werkloze dader? Het zal niet gemakkelijk zijn een taakstraf uit te voeren naast een baan, dus een taakstraf is op het eerste gezicht misschien niet een lichtere straf. Anderzijds, als we kijken naar de gevolgen op langere termijn dan is een gevangenisstraf misschien toch zwaarder. De dader die een taakstraf uitvoert behoudt zijn baan en inkomen tijdens en na de straf,

Dr. Gwen van Eijk is Universitair Docent criminologie aan het Instituut voor Strafrecht en Criminologie (Universiteit Leiden)

terwijl de dader die detentie uitzit gedurende die tijd geen mogelijkheden heeft een baan te krijgen. Na de straf heeft de eerste meer werkervaring, terwijl de laatste een gat op zijn cv heeft, wat het vinden van een baan na detentie op zijn beurt weer kan bemoeilijken. Dit verschil kan doorwerken in mogelijke latere adviezen van de reclassering op basis van de (historische) arbeidspositie. Ook al kunnen werkloze daders hun baan niet verliezen, zij hebben wel iets te verliezen, namelijk een kans om na de uitspraak hun leven op de rails te krijgen en om te laten zien dat zij dat willen en kunnen.

ANDERS DAN ETNISCHE AFKOMST

De rol van sociaaleconomische status in straftoemeting en risicotaxatie maakt duidelijk dat selectiviteit op grond van sociaaleconomische status van een essentieel andere aard is dan selectiviteit op grond van etnische afkomst. Er zal zeker een verband en overlap zijn tussen benadeling op grond van etnische afkomst en op grond van sociaaleconomische status, maar toch verdient het onderwerp een eigen discussie en een eigen empirische onderzoeksbenadering. In discussies over selectiviteit op grond van etnische afkomst gaat het over ofwel racisme – wat doorgaans wordt afgekeurd – ofwel onbewuste vooroordelen en stereotyperingen die doorwerken in beslissingen: het gaat niet om formeel vastgestelde risicoprofielen maar vaak om onderbuikgevoelens. Dit in tegenstelling tot *classism* dat vaak niet wordt gezien of herkend

als discriminatie of een probleem van ongelijke behandeling. Sociaaleconomische status wordt dan ook meestal niet onbewust maar juist expliciet meegenomen in allerlei beslissingen. Probleem is dat hierover geen discussie is, dat het als vanzelfsprekend wordt gezien om justitiabelen op grond van hun sociale of financiële status anders te behandelen.

Maar hebben we wel goed zicht op eventuele consequenties? Persoonlijke omstandigheden als werk, inkomen en huisvesting worden gezien als objectieve factoren waarvan wetenschappelijk is vastgesteld dat ze samenhangen met crimineel gedrag. Maar ook dan is discussie over de rol van deze factoren in strafrechtelijke beslissingen noodzakelijk. Immers, voor etnisch profileren is mogelijk ook wetenschappelijke grond, als we afgaan op de cijfers van politie en justitie, maar discussie over het meenemen van etnische afkomst in beslissingen over opsporing, vervolging en berechting vinden we – terecht – nodig met oog op onwenselijke neveneffecten zoals discriminatie en stigmatisering. Waarom zou dat anders zijn als het gaat om sociaaleconomische status? Ook het afstemmen van opsporing, vervolging en berechting op achtergestelde daders of dadergroepen kan immers zulke ongewenste neveneffecten hebben. In elk geval kan niet worden volgehouden dat in Nederland 'geen enkel voorbeeldje' bestaat van selectiviteit op grond van sociaaleconomisch status – dat gebeurt wel en zelfs bewust. Recent sociaalwetenschappelijk onderzoek en politiek-maatschappelijke discussies over sociale ongelijkheid geven bovendien een extra aanleiding tot discussie over de vraag of en in welke mate of vormen zulke selectiviteit gerechtvaardigd is en wat de consequenties van verschillen in behandeling zijn. Dit artikel heeft hopelijk een eerste aanzet gedaan tot een hernieuwde discussie.

Dit artikel verscheen oorspronkelijk als: Eijk, G. van (2015) Sociaaleconomische ongelijkheid en het strafrecht: aanzet tot discussie, *Proces*, tijdschrift voor strafrechtspleging 94(5): 282-287.

DE BEPROEVING VOOR DE ZOGENAAMDE 'DEELECONOMIE'

Tekst en foto: Mahir Alkaya©

Op 20 juni aanstaande zullen wereldwijd vele ogen gericht zijn op een Amerikaanse rechtbank in San Francisco, waar het bedrijf Uber voor de rechter zal verschijnen. Als de chauffeurs winnen dan vrezende opkomende bedrijven in de zogenaamde deeleconomie, evenals de durfkapitalisten die achter hen staan, voor een domino-effect van rechtszaken.

Wat in 2013 begon als een aanklacht van enkele chauffeurs tegen het bedrijf is uitgegroeid tot een collectieve rechtszaak die niet alleen gevolgen kan hebben voor 150.000 Uber-chauffeurs in Californië, maar mogelijk ook voor het verdienmodel van Uber en andere bedrijven in de 'deeleconomie'.

Het bedrijf Uber verbindt via een app chauffeurs met klanten in de buurt en rekent vervolgens een commissie bovenop de ritprijs. Na het succesvolle verzet van taxichauffeurs tegen hun meest omstreden dienst 'UberPOP', keren nu de eigen chauffeurs van Uber zich tegen het bedrijf vanwege de slechte arbeidsvoorwaarden. Zij beweren dat zij ten onrechte worden behandeld als zelfstandige ondernemers, terwijl zij in de praktijk gewoon als werknemers functioneren. De chauffeurs eisen daarom nu een vergoeding voor bijvoorbeeld sociale zekerheid en hun zorgverzekering. Volgens Uber zijn deze chauffeurs geen werknemers, omdat zij volledige controle hebben over hun eigen arbeidstijden en werkplek en omdat zij naast hun werk bij Uber ook ander werk kunnen doen. In de praktijk is echter het verdienmodel van Uber geheel gebaseerd op deze 'zelfstandige' chauffeurs, die zij werkinstructies meegeven zoals elk ander bedrijf dat doet aan werknemers. Bovendien kan Uber de ritprijs bepalen en desgewenst aanpassen, zonder tussenkomst van de chauffeurs, en desgewenst eenzijdig de samenwerking beëindigen.

In Nederland is door drie 'zelfstandige' pakketbezorgers een vergelijkbare rechtszaak aangespannen tegen PostNL. Zij vonden dat de wijze waarop zij hun werk moeten uitvoeren

zo gedetailleerd is voorgeschreven dat er in feite sprake was van een arbeidsverhouding. Bovendien hadden zij weinig invloed op hun tarieven, net als de Uber-chauffeurs. De rechtbank in Noord-Holland heeft recent geoordeeld dat er in twee van deze drie gevallen inderdaad gewoon sprake was een arbeidsovereenkomst, onder andere vanwege de gedetailleerde werkinstructies.

In de praktijk kan het dus juridisch erg complex zijn om een helder onderscheid te maken, en bovendien kan wetgeving per land verschillen. Het zorgelijke is echter dat bij veel opkomende bedrijven, die zich onterecht plaatsen in de categorie 'deeleconomie', zelfstandig ondernemerschap de nieuwe standaard lijkt te worden voor arbeid. Deze bedrijven zullen de rechtszaak tegen Uber op de voet volgen. Het komt hen namelijk goed uit dat men bereid is als zelfstandig ondernemer allerlei klussen over te nemen van werknemers van bestaande bedrijven. Hierdoor

Mahir Alkaya studeerde innovatiemanagement aan de TU Delft en is actief voor de SP in Amsterdam. Hij schreef eerder voor Spanning over de risico's van de opkomende 'deeleconomie': sp.nl/Z4J

besparen zij op zwaarbevochten sociale zekerheden en krijgen zij een groter deel van de koek dan bestaande bedrijven gewend waren te krijgen, met alle gevolgen van dien voor arbeiders. Ter illustratie: slechts één op de vijf zzp'ers in Nederland heeft een verzekering voor arbeidsongeschiktheid, volgens het CBS. Bovendien bouwen zzp'ers vaak noodgedwongen minder pensioen op, om maar te kunnen blijven concurreren.

De lagere tarieven die opkomende bedrijven vaak vragen voor hun diensten worden dus weliswaar gepresenteerd als een gevolg van innovatie en een betere match tussen vraag en aanbod, terwijl in feite de afbouw van sociale zekerheid hieraan grotendeels ten grondslag ligt. Deze rechtszaak wordt daarom gezien als een beproeving voor de zogenaamde 'deeleconomie' en zou wel eens roet in het eten kunnen gooien voor veel opkomende bedrijven en durfkapitalisten die daarin hebben geïnvesteerd.

De ontwikkelingen in de Verenigde Staten – die voorop lopen in de opkomst van de deeleconomie en daardoor als eerste te maken krijgen met alle (bij)effecten daarvan – lijken erop te wijzen dat de strijd voor sociale zekerheid opnieuw gevoerd moet worden. Uber heeft tevergeefs geprobeerd de rechtszaak in Californië te versmallen en te vertragen. Ook in Seattle is de strijd losgebarsten. Dit is de eerste Amerikaanse stad die een verordening heeft aangenomen die chauffeurs van bedrijven zoals Uber en Lyft het recht heeft gegeven op collectieve onderhandelingen over loon- en arbeidsvoorwaarden.

De rechtszaak in San Francisco zal naar verwachting niet op 20 juni al uitsluitel geven, maar het lijkt slechts een kwestie van tijd voordat het strijdgewoel zich ook verplaatst naar Nederlandse steden. Werkers die benadeeld worden door bedrijven als Uber zullen in de SP in elk geval een bondgenoot vinden.

DE MEGA-ONDERNEMING ONDER HET MES

Tekst: Herman Beekers

Als je gelooft in de 'onzichtbare hand van de vrije markt', hoe kan het dan dat zo'n 150 multinationals de wereldeconomie volkomen domineren? De macht van de megaonderneming is niet het eerste en vast ook niet het laatste boek over de mankementen van het wereldwijde kapitalisme, maar wel een verdienstelijke poging het moeilijkst tembare economisch monster bij de kop te pakken: de transnationale megaondernemingen.

Joost Smiers is politicoloog, Pieter Pekelharing filosoof en John Huige econoom. Samen schreven ze het boek *De macht van de megaonderneming*, met als ondertitel: *Naar een rechtvaardige internationale economie*.

Het probleem met de megaondernemingen is dat ze alleen maar groter en machtiger worden, terwijl ze totaal niet gericht zijn op het belang van de samenleving. De steeds grotere winsten worden gebruikt om concurrenten op te slokken, kennis te monopoliseren en aandeelhouders te spekken. Winsten worden steeds minder gebruikt voor investeringen met enig maatschappelijk nut. De megaondernemingen oefenen te grote macht uit over hun dochterondernemingen, toeleveranciers, licentiehouders enzovoort. Ze betalen nergens belasting, maar krijgen wel overal steeds meer invloed. Ze kennen als geen ander de regelgeving per land en hebben een enorme lobby-macht. Ze zijn niet afhankelijk van een staat of een samenleving, integendeel, staat en samenleving zijn afhankelijk geworden van hun macht.

INTELLECTUEEL EIGENDOM

Verfrissend: de auteurs benadrukken het belang van intellectueel eigendom (het bezit van kennis) in de strijd om economische macht. Kennis kun je – in tegenstelling tot appels – delen zonder er zelf minder van te bezitten. Kennis niet delen – en exclusief maken via patenten – is het kunstmatig creëren van schaarste. Met een monopolie op kennis wordt de creatieve ontwikkeling geblokkeerd.

Patenten waren oorspronkelijk bedoeld om het gebruik van een uitvinding te reguleren, en ervoor te zorgen dat de maker beloond werd. Tegenwoordig worden ze steeds meer gebruikt om de concurrentie het leven zuur te maken. De handel in patenten én de rechtszaken daarover, is een gigantische markt op zich geworden. Apple en Google geven meer uit aan rechtszaken en aankoop van patenten dan aan onderzoek en ontwikkeling. Kleine bedrijven verliezen de juridische gevechten.

NEOLIBERALE HANDELSORDENING

Het boek geeft een kraakhelder overzicht van hoe de mondiale handelsverdragen zich ontwikkeld hebben van fair trade naar free trade, steeds meer in het belang van de megaondernemingen. Via de Wereldhandelsorganisatie (WTO), waarvan inmiddels 153 landen lid zijn, is internationale (vrije) handel bevordert, zijn handelsconflicten beslecht en handelsbarrières opgeheven. Dat proces ging steeds verder tot 1999, toen de onderhandelingen in Seattle mislukten. Enerzijds door ongekend heftige protesten van vakbonden, ngo's en boeren, anderzijds doordat steeds meer arme(re) en opkomende landen geen heil meer zagen in het handjeklap van de rijke. Sindsdien richten de rijke landen en hun transnationale ondernemingen zich op grote vrijhandelsblokken, zoals TTIP, waarover nu (geheim) onderhandeld wordt tussen de EU en de VS. Het doel is één grote open

markt – door de resterende handelsbelemmeringen weg te nemen, zoals milieumaatregelen, volksgezondheidswetgeving, regels voor het bankverkeer en vakbondsrechten. Zeer verontrustend zijn de afspraken in deze verdragen over het beslechten van conflicten. De 'gewone' rechtspraak wordt hierbij uitgeschakeld. Als een investeerder vindt dat hij benadeeld wordt door nieuwe wetgeving in een land, kan hij dat aanvechten via ISDS, het investor-state dispute settlement: een juridisch gevecht in achterkamertjes.

RECHTVAARDIGE REGELS

Het boek lanceert serieuze oplossingen. Dominante ondernemingen opsplitsen, meer maatschappelijke eisen aan bedrijven, intellectueel eigendom afschaffen, scheiden van onderzoek en fabricage, rechtvaardige regels voor de mondiale handel: te veel en te gedegen onderbouwd om hier in het kort samen te vatten. De auteurs willen het neoliberale denkkader doorbreken en daarover met de lezer in discussie gaan.

Toch vertoont het boek ook lacunes. Het zijn telkens de overheden, van nationale staten tot met de VN, die het moeten doen: megaondernemingen opdelen, controleren, maatregelen handhaven. De strijd van de auteurs mist klassen karakter. Megaondernemingen inbedden in de samenleving, dat is een kwestie van democratisering. Binnen het bedrijf vertegenwoordigen de werkers het belang van de gemeenschap en dus moeten zij meer invloed krijgen. En er zijn veel meer stakeholders: de consumenten, toeleveranciers zoals boeren, onderaannemers. Het moet toch mogelijk zijn dat zij macht afdwingen in de besluitvorming van de megaonderneming, meer rechtstreeks door strijd dan via regelgeving van de overheid?

Joost Smiers, Pieter Pekelharing, John Huige

De macht van de megaonderneming: Naar een rechtvaardige internationale economie

Uitgeverij Van Gennep

